

Jelka v Ljubljanskem gozdnogospodarskem območju

Tomaž KOČAR*

Na Ljubljanskem gozdnogospodarskem območju poraščajo jelovo bukove gozdne združbe okrog 19.000 ha ali 14 % površine območja. Skoraj izključno gre tu za dinarsko združbo Abieti-Fagetum dinaricum s svojimi podzdružbami.

Jelka je z večjim deležem navzoča še v združbah Dryopterido-Abietetum in Bazzanio-Abietetum, ki pa v območju porašča manjše površine (le 4 % površine območja oz. okrog 5.500 ha). Gozdnogospodarske enote, v katerih imenovane združbe prevladujejo, so prikazane v preglednici 1.

Preglednica 1: Gozdnogospodarske enote v Ljubljanskem območju z največ jelovih in jelovo-bukovih združb

Gozdnogospodarska enota	Delež je-bu, oz. je združb (%)
Ravnik	100
Bistra	100
Preserje	82
Borovnica	71
Rakitna	70
Ig	63
Logatec	56
Mokrc-Turjak, predel Mokrc	50
Vrhnika	46

Od gospodarskih enot, navedenih v preglednici 1, so bile pred 2. svetovno vojno veleposestva Windischgratza, Auersperga in Galeta naslednje: Ravnik, Mokrc in Bistra. V drugih GE prevladuje zasebna posest. Del obravnavanega območja – planote Pokojišče, Logaška planota, Rakitna, nad Vrhniko – so v 13. in 14. stoletju intenzivno naseljevali. Dokajšen del gozdov na teh območjih so takrat izkrcili in sekali brez reda, zato so dinarski jelovo-bukovi gozdovi tu takšni, kot jih pač danes vidimo. Gospodarjenje s temi gozdovi, predvsem v

drugi polovici oz. proti koncu 19. stoletja, je bilo drugačno, bolj načrtno v predelih, ki so bili v lasti veleposestnikov, glede na druge predele, ki so bili po odvezi v zasebni lasti.

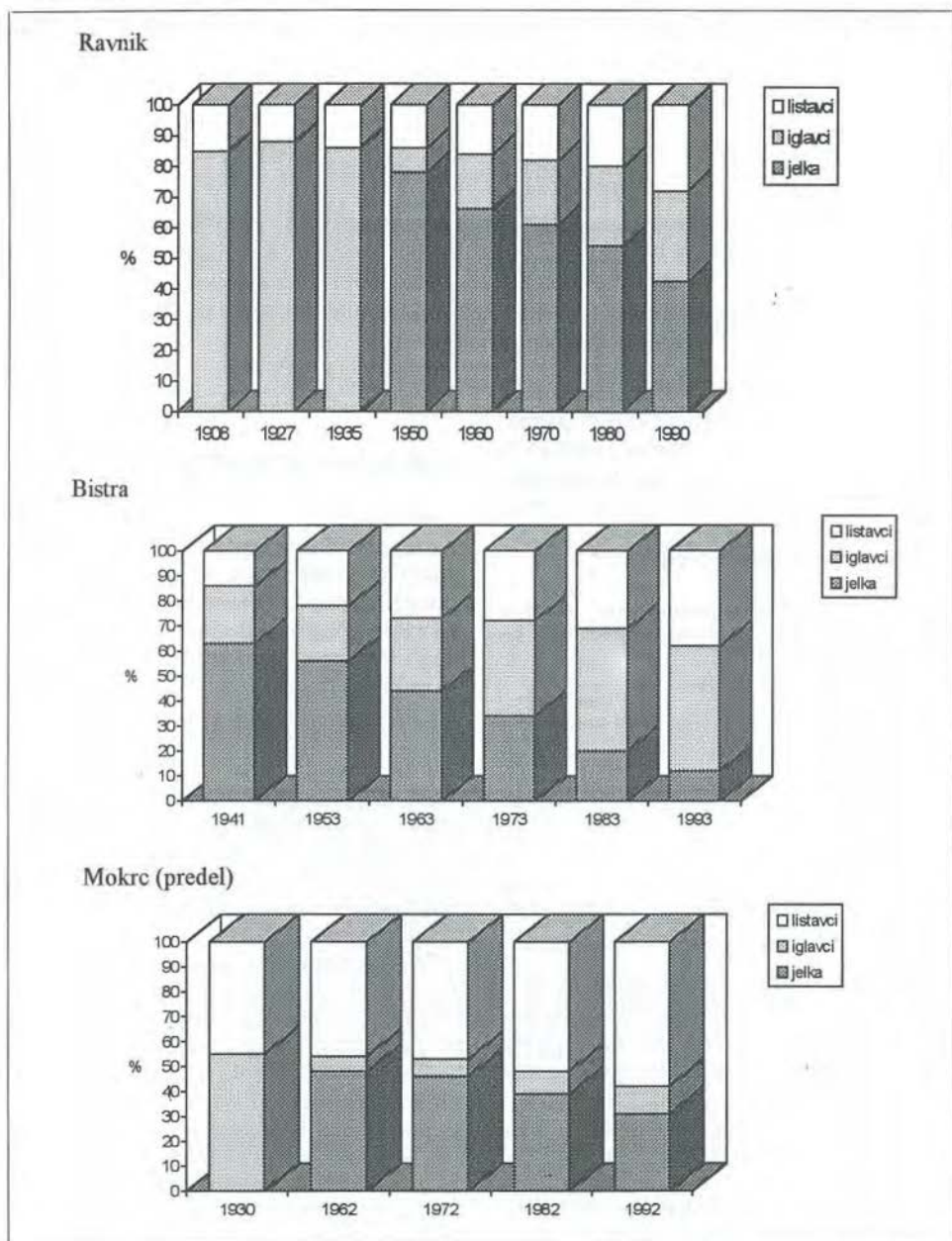
O JELKI IN NJENI OBČUTLJIVOSTI

Jelka je zelo občutljiva za spremembe v okolju, posebno za spremembe mikroklima. Onesnaževanje okolja je gotovo eden od mnogih vzrokov za njeno hiranje – sušenje. Sečnjam posameznih dreves v sestojih so sledile sečnje skupin drevja oziroma poseki na večjih ali manjših površinah. Pojav sušenja jelke je prisoten pri nas nekako od konca 2. svetovne vojne, posebno pa po letu 1960. V tem času se je začel povečevati obseg t.i. slučajnih pripadkov (sanitarne sečnje) na območjih, kjer je predstavljala in še predstavlja jelka pomembno drevesno vrsto. Delež jelke se še vedno niža, tudi na Ljubljanskem gozdnogospodarskem območju (slika 1).

Poleg sušenja jelke je pri tej drevesni vrsti navzoč tudi problem njenega nezadovoljivega naravnega pomlajevanja. Eden od negativnih – zaviračnih dejavnikov pri tem je prav gotovo divjad (jelenjad in srnjad). Jelenjad se je v Sloveniji po 2. svetovni vojni hitro razširila in namnožila, tako v svojih nekdanjih območjih, kot zunaj teh, oz. v drugih predelih v Sloveniji. Tu ne bom govoril o vzrokih, zakaj je tako, naj le omenim, da na območju Borovnica-Pokojišče (tu je danes gojitveno lovišče LZS z veliko koncentracijo jelenjadi) o jelenih do okrog leta 1950 ni bilo govora; prvi osebk te vrste divjadi so se tu pojavili nekje po letu 1953 (prvi kos je bil na tem območju uplenjen v letu 1956, v letu 1971 pa je bilo

* T. K., dipl. inž. gozd., 61260 Ljubljana-Polje, Cesta XL/4, SLO

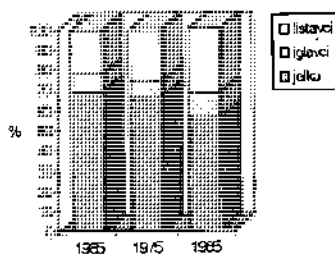
Slika 1. Gibanje deleža iglavcev in jelke skozi zadnja desetletja v nekaterih gozdnogospodarskih enotah ljubljanskega območja

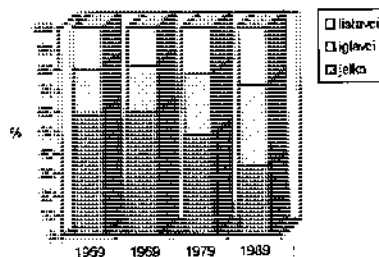
uplenjenih že 12 kosov). Kljub povečevanju odstrela, se število jelenjadi v Sloveniji še vedno povečuje. Prehranske možnosti v gozdovih so v sedanjih časih za tako številno jelenjad in ob tem seveda tudi za

srnjad, premajhne. Razmerje med številčnostjo rastlinojedov in prehranitvenimi možnostmi okolja moramo nujno uskladiti. Morda posvečamo preveč pozornosti samo jelenjadi, kot glavnemu krivcu pri objedanju

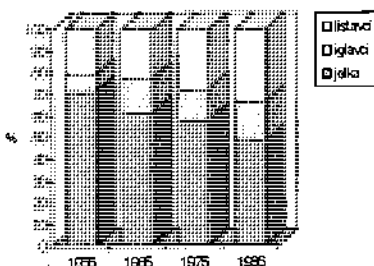
Preserje

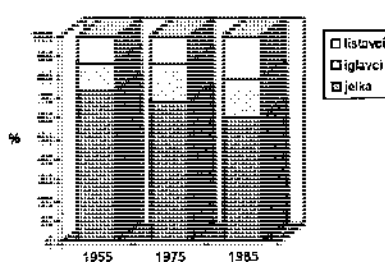
Rakitna

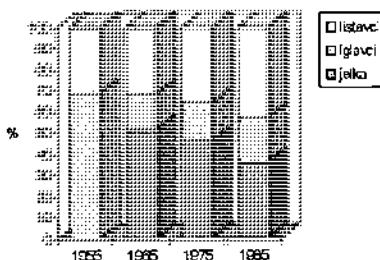
Borovnica ZS

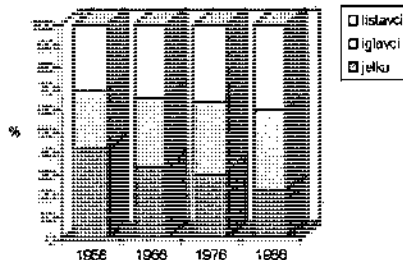
SLP - 1

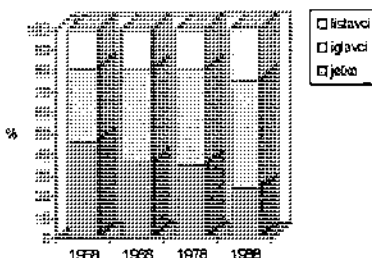
Ig

Vrbnika

Logatec

mlajda in pri tem zanemarjamo vlogo srnjadi. To potrjujejo tudi raziskave vsebine želodcev uplenjene jelenjadi in srnjadi, ki jih je opravil dr. Miha Adamič. Tudi gobec srnjadi je primerneje oblikovan za hranjenje z mladjem kot gobec jelenjadi. Iz kontrolnih ploskev (objedenost mladja od divjadi) je vsekakor treba še nadalje pridobivati podatke in še naprej izvajati raziskave o vplivu divjadi na naravno pomlajevanje gozdov. V preglednici 2 povzemamo rezultate meritev in raziskov, ki jih je opravil Janko

Vidmar, dipl. inž. gozdarstva (v letih 1988 do 1989).

Preglednica 2: Poškodovanost gozdnega mladja od divjadi, ugotovljena v letih 1988 – 1989

Gozdnogospodarska enota	Poškodovanost (objedenost) mladja v %		
	iglavci	listavci	skupaj
Mokrc–Turjak, predel Mokrc	6,0	25,1	22,8
Rakitna	19,4	26,2	26,0
Ig	2,7	34,4	30,1
Ravnik	7,2	32,3	30,3
Mokrc–Turjak, predel Turjak	2,0	36,8	32,0
Vrhnika	9,0	53,4	37,5
Bistra	10,3	49,9	37,6
Preserje	3,9	45,0	40,6
Borovnica	11,4	46,7	43,5

Od analiziranih gozdnogospodarskih enot je gozdno mladje v povprečju najmočnejše objedeno na območju GE Borovnica, najmanj pa v gozdnem predelu Mokrc. Mladje iglavcev je najmočnejše objedeno v gozdovih GE Rakitna, najmanj pa v predelu Turjaka (Mokrc in Turjak v GE Mokrc–Turjak). Mladje listavcev je najmočnejše objedeno na območju GE Vrhnika (Ljubljanski vrh – Gojitveno lovišče LZS!), najmanj pa na območju GE Mokrc. Kritična meja objedenosti naj bi bila nekje med 30 in 35 %. Objedenost gozdnega mladja je večja tam, kjer prevladujejo večji strnjeni gozdni kompleksi (zahodni predel kraških jelovo-bukovih gozdov). Tu so prehranski pogoji za veliko rastlinojedo divjad najbolj skromni.

Ne glede na jelko in njene probleme v zvezi z naravno obnovo, lahko gozdarji morda razmišljamo takole: ob občutnem zmanjšanju števila jelenjadi pa verjetno tudi srnjadi, bomo prišli v gozdovih nekako do meje, ko bo objedanje mladja od divjadi v mejah "normalnega" in ne bo bistveno vplivalo na uspeh oz. neuspeh naravne obnove gozdov.

GIBANJE DELEŽA JELKE V LESNI ZALOGI GOZDOV

Iz grafikonov na sliki 1, v katerih so predstavljeni podatki iz gozdnogospodarskih načrtov, je razvidno gibanje deleža iglavcev oz. jelke glede na skupno lesno zalogo gozdov.

Iz grafikonov je razvidno, da delež iglavcev na območjih, kjer prevladujejo jelovobukove, oz. jelove združbe, v letih po 2. svetovni vojni pada.

Močno vnašanje smreke (umetne obnove) v Bistri že pred 2. svetovno vojno je precej prispevalo k temu, da s padanjem deleža jelke ni v enaki meri padal tudi delež iglavcev; podobno velja za Ravnik, v mnogo manjši meri morda še za predel Mokrc.

V obdobju nekako od leta 1955 do danes (40 let) se je delež iglavcev na obravnavanem območju v povprečju znižal za okrog 11 % (od 6 do 13 % v posameznih gospodarskih enotah).

Relativno se je najbolj znižal delež jelke glede na skupno lesno zalogo v GE Bistra (za 32 %), najmanj pa v GE Preserje (za 13 %).

Da z naravnim pomlajevanjem ni problemov znotraj ograjenih površin, ni potrebno posebej poudarjati. Deloma to pokažejo tudi posnetki, ki sem jih napravil na Mokrcu v obdobju od leta 1978 pa do danes.

Na Mokrcu smo zaradi ugotavljanja na-

Slika 2. Naravno mladje na ograjeni površini, GE Mokrc–Turjak, odd. 36 (foto: Tomaž Kočar)

Preglednica 3: Spremembe v deležu jelke v lesni zalogi gozdov

Gozdno-gospodarske enote	Obdobje	Znižanje deleža jelke v %	
		od	na
Bistra	1962-1993	44	12
	1941: 63 % 1963: 56 %		
Ravnik	1960-1990	66	42
	1951: 78 %		
Rakitna Borovnica	1960-1990	59/60	33
	1955-1986		
	zasebni državni	71 73	48 60
Logatec	1958-1988	46	24
Vrhnika	1956-1986	42	22
Ig	1965-1985	51	36
Preserje	1965-1985	69	56
Mokrc (predel)	1961-1991	48	31

ravnega pomlajevanja brez vplivov divjadi "škofeljski" gozdarji v letu 1978 ogradili ploskev površine okrog 1 ha in jelovo-bukov sestoj na njej večkrat preredčili. Ploskev leži v oddelku 36, pod vrhom Repičnika. Ploskev smo ogradili potem, ko smo si podobne ograjene ploskve ogledali pri sosedih v gozdnem predelu Mačkovec (prav tako AF din., takrat TOZD Vel. Lašče, KGP Kočevje).

V začetku junija 1994 sem si ogledal tudi dve mali ploskvi, ograjeni zaradi istega namena (veliki sta 8 x 8 m oz. 11 x 11 m) v GE Preserje na območju Srebotnika (k.o. Kamnik, odseka 9.b in 24.b; A.-F. din). Ploskvi sta bili ograjeni v letu 1987 oz. 1988. Pri bežnem ogledu sem za ogrado videl največ javorjevega pa tudi brestovo mladje (A. Pseudoplatanus in U. glabra), višine od 1m pa tudi višje.

ZAKLJUČEK

Številčnost divjadi (predvsem jelenjad, delno srnjad) je treba uskladiti s prehranilnimi zmoglostmi gozdov. Ob poudarjanju naravnega pomlajevanja, kar je biološko in dolgoročno vsekakor utemeljeno, čeprav dolgotrajno, je treba torej najprej uskladiti odnose "gozd-divjad". Kaj se bo potem dogajalo z jelko, odnosno z njeno naravno regeneracijo (obnovo), bo prinesel čas. Z ureditvijo teh odnosov se bo gotovo izboljšalo pomlajevanje po naravni poti, tako jelke kot drugih drevnih vrst. Problem sušenja odraslega drevja jelke pa verjetno ostaja. V primeru zmanjševanja onesnaževanja (kisli dež in podobno) je želeli in upati na izboljšanje stanja tudi v pogledu tega pojava.

VIRI

1. Gozdnogospodarski načrt Ljubljanskega gozdnogospodarskega območja 1991-2000.
2. Gozdnogospodarski načrti iz obdobja po 2. svetovni vojni do 1994 za gozdnogospodarske enote: Bistra, Borovnica, Ig, Mokrc-Turjak, Preserje, Rakitna, Ravnik in Vrhnika.
3. Kočar T., 1990. Nekaj o zgodovini samostana Bistra ter pregled gospodarjenja z gozdovi tega predela v obdobju od prve svetovne vojne do danes. *Gozd V*, 1. s. 43-51.
4. Kočar T., 1990. Gozdni predel Ravnik (Logatec). *Gozd V*, 6, s. 319-327.
5. Kočar T., 1990. Gozdarstvo Turjaške graščine na prelomu stoletja do 2. svetovne vojne (tipkopis).
6. Kordiš F., 1993. Dinarski jelovo-bukovi gozdovi v Sloveniji.